

РЕЦЕНЗИЯ

ОТ ПРОФ. Д-Р ВЕНЕТА ДОЙЧЕВА, НАТФИЗ „КР. САРАФОВ”
НА ДИСЕРТАЦИЯ НА ТЕМА:

„АРИСТОТЕЛОВИТЕ ТЕАТРАЛНИ КОДОВЕ И „НЕТЕАТРАЛНАТА“ ДРАМАТУРГИЯ НА САМЮЪЛ БЕКЕТ“

ОТ БОЯН РУМЕНОВ КРАЧОЛОВ

За получаване на образователната и научна степен „Доктор” по Театрознание и театрално изкуство, 8.4

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ ПРОФ.Д-Р АТАНАС АТАНАСОВ

Дисертацията е рядък и много амбициозен случай на смело, дори дръзко обръщане към проблематика, която изглежда изчерпана и ясна. В това е и ценността на този труд. Авторът ясно заявява, че ще предложи поглед към драматургията на Самюъл Бекет през принципите на Аристотеловия възглед за драмата. Тази изходна позиция е още по-смела, тъй като изследването демонстрира, че Аристотел и Бекет не са антиподи от гледна точка на собственото им разбиране за театър, въпреки че битува обратна инерция на мисленето за тях.

Още един детайл е много важен и продуктивен за дисертацията. Това е професионалната позиция на автора като режисьор. Той тръгва към своето изследване, мотивиран от потребността да умее да чете и да разбира Бекет не само през призмата на личното си авторово преживяване, а и през задълбаване в сърцевината на драматургията на Бекет, филтрирано в интелектуално, ерудитско и академично познание. Изследването е и вид компресиран инструментариум в анализа на поетиката на Бекет в перспективата на сценичното мислене. Високо оценявам тази вече за жалост като че ли „демодирана” професионална амбициозност. Точно тя и измеренията, в които дисертантът търси конкретизираните ориентири за онези въпроси, които проучва са израз на истинското академично ниво в сферата на театралната наука.

Тези две линии придават на труда неговата специфика. Дисертацията е с последователен научен план, който разгръща в детайли полето на проучването и предлага в последната част синтезирани изводи, относно проведени на практика сценични проверки. С това трудът придобива ценното качество на теоретико-практическо изследване.

Дисертацията е организирана в увод, четири глави, заключение, част с посочени приноси, литература и приложение. Обемът е 162 страници. Всички изисквания за вътрешна подредба на изложението като академичен труд са спазени.

Най-ценното и приносно в дисертацията е полагането на изходни хипотези относно съществуването на свързаност между основните позиции в Аристотеловата теоретико-философска мисъл и Бекетовата драматургия. Авторът заявява, че Бекет би могъл да бъде възприеман през класическия понятиен апарат на Аристотел и че е нужно да бъде декодирана онова значение на кодовете, което остава невидимо в изказаните в „Поетика“-та елементи на драмата. Тази задача е изпълнима, ако Аристотел бъде отново прочетен „в дълбочина“ както казва авторът, но и в перспективата на неговата цялостна философска мисъл, както всъщност прави той в дисертацията. Дисертантът посочва че: „Основен философски принцип на Аристотел представлява *движението*. И точно *движението* всъщност е територията, която представлява обект на най-голямо „разбирателство“ между двамата.“ (стр. 10) От тази база, той стига до следващата хипотеза – за действителната природа на Бекетовото движение. Третата хипотеза е за преформулиране на понятието за трагично у Бекет.

Изцяло релевантно на поставените цели авторът посвещава първата глава на обхождане на някои основни трудове на Аристотел (най-вече „Физика“), за да извлече по-цялостно, по-плътено и по-автентично разбиране за това как той мисли ясно посочените в „Поетика“ елементи на трагедията: „шест съставни части, съобразно с които бива една или друга. Те са: фабула, характери, език, мисъл, зрелищна постановка и музикална страна“. Авторът заявява, че Аристотел вижда в тези елементи кристализация на философската му идея за *вечното* движение, а природата на това движение е свързана с модусите на възможно и действително. Тази идея за движението като ядро на разбиранията на Аристотел е последователно избистрена и посочена в специфичните ѝ проявления във всяка от частите на трагедията.

В тази част дисертантът прави и свои авторски версии на някои от употребените от Аристотел понятия и изрази като стъпва на немски и английски преводи. Освен преводът на Ал. Ничев, с който той работи съществува и превод на Георги Гочев от 2016 година, публикуван в изд. „Изток-Запад“. Още повече, че в този превод съществуват варианти, попълни на неговите предложения

(например вместо „зрелищна постановка“ Гочев е употребил думата „спектакъл“ а вместо „увлекателна“ - „въздействащ“. Дисертантът може да съотнесе към своя труд и други детайли в новия превод, които само потвърждават неговото разбиране). Анализът стъпва още и върху „За душата“ и „Политика“, които допълват тезите за възловото значение на идеята за движението у Аристотел.

Със същата последователност следващата глава коментира проявленията на концепцията за действие или движение на Бекет. Още в предходната част е посочено, че от фактологична гледна точка е установено, че Бекет е чел, проучвал, конспектирал и коментирал Аристотел. Крачолов привлича още един философ, с когото Бекет е свързан – Шопенхауер и през оптиката на тези философи осмисля понятията действителност и възможност. В тези страници са изложени ценни констатации, обвързващи представите на Бекетовите пресонажи за света и за себе си с техния сетивен потенциал, който като правило е накърнен, дестабилизиран или дори определени сетива отсъстват. Болката, физическото страдание и постоянното телесно напрежение също са анализирани в този смислов ред. Движението при Бекет е централното питане в този дял от дисертацията. „В очакване на Годо“ е основният пример, по който се демонстрират фините настройки на движението. Веднъж то е регистрирано като извънсценично действие (промените, настъпили у Поцо и Лъки, явеното разделено дърво), но то съществува и като вътрешно движение (стоенето на персонажите в света без Годо, който чрез отсъствието си доказва съществуването си и поражда реакциите на Владимир и Естрагон). Фабулата, катарзисът, и най-вече действието като перипетийно или статично са посочени като Аристотелови възгледи в тяхната Бекетова конкретизация – поради статиката на неговия свят, персонажите му създават, пораждат и изобретяват свои перипетии с „многообразен характер – езиков, логически, теологически, философски, ситуационни, времеви“ (стр. 51). Особено интересни са страниците, посветени на познаването като феномен. Също на базата на движението са проучени и положени и характерите (тук авторът въвежда два модуса на движението – хоризонтално и вертикално, за да посочи потенциала за трансцендиране или пък за циклене на място), мисълта (особено е открито движението като регресна загуба на капацитет за конструиране на идея за бъдеще), езикът (разпаднал, накъсан от тишини и словесни празноти),

музикалната страна (като версия на тишината или като аналог на музикалната пратитура, но в статико-движенчески вариант), зрелищната постановка (като динамика на светлината като изразител на движението).

В главата „Емпирични изследвания“ дисертантът осмисля своите режисьорски усилия върху Бекетов материал, а именно: „Парче от монолог/Не аз“ ; и „Импресии по Бекет“. И двете заглавия са част от педагогическата работа на Крачолов със студенти по акторско майсторство.

Общото в тази част е, че детайлните анализи на теорията на Аристотел и драматургията на Бекет са продуктивно приложени в практика. Тук става ясно, че въпросите и отговорите от първите глави не са някакво самоцелно знание, а са същностни етапи от режисьорски път, който си задава конкретни и бих казала безмилостни въпроси.

В заключение ще подчертая изявения авторски характер на изследването, смелото му полемично начало и философския аспект на авторския поглед. Много рядко в нашите театрални хоризонти практиците са не само ерудирани и талантиливи, но и владеещи знания от други полета (в случая на философията). Това пресрещане на познания и идеи от различни хуманитарни науки придава на дисертацията обем и оригинални гледни точки към спецификата на театралното начало. Традиционно то се свързва най-вече с динамиката (сюжетна или игрова), със зрелищността (ефектност на сценичната среда), с визуалността (акцент върху образната инвенция) или пък с открития в полето на актьорските изразни средства. Изказаната позиция и интерпретациите на Бекетовата драматургия дават нов акцент върху театралността. Тя е разбрана като доминирана от връзката действие (общо фабулно и субективно) и резонанс от околния свят. През тези координати статиката е невъзможна, тъй като явеността на нечие присъствие (централен образ в Бекетовите пиеси) е обхваната от битийното, преживяно чрез трептенията на активираните за зрителя осезания. Логичен финал на тези размисли е тезата за преформулиране на трагедията чрез отказ от „големия жест“ и търсене на „комичното и клоунадното“: „По този начин Бекет всъщност разширява полето на трагедията – то придобива неартикулируеми измерения, човекът не може да извърши някое действие, с което да прекрати съответното усещане – или да изтърпи

наказанието. Няма конкретен жест, който да прекъсне трагичното – то се превръща в *постоянно*.” (стр. 101).

Авторът има различни публикации по темата. Цитираните негови режисьорски постановки върху Бекет също са вид публична защита на изследваните въпроси.

Дисертацията, авторефератът и публикациите са авторски труд на докторанта.

Боян Крачолов е интензивно работещ млад режисьор, отличен е с няколко престижни национални награди за театър и драматургия. Познавам и ценя неговите качества на театрал, а представената дисертация защитава и неговите възможности като изследовател.

Препоръчвам на Боян Крачолов да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор”.

02.10.2023 г.

Подпис:.....

/проф. д-р Венета Дойчева/